

# ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร<sup>1</sup>

วรวัฒน์ ยิ้มย่อง<sup>2</sup>

จากการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความหมาย ความเป็นมา แนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ค.ศ. 1966 นอกจากนั้นยังได้ศึกษาอำนาจฟ้องของผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 สิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหารเวลาไม่ปกติ และในศาลอาญาศึก ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 และการใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร ตามระเบียบราชการัยการทหาร พ.ศ.2501 ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กระบวนการยุติธรรมทางทหารมีกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี องค์กรหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นของตนเอง เพื่อใช้ควบคุมพฤติกรรมหรือการกระทำของทหารให้อยู่ในระเบียบวินัย และปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาในข้อบังคับของทหาร ทำให้ไม่สามารถนำกฎหมายสำหรับกระบวนการยุติธรรมพลเรือนมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมทางทหารได้ทุกกรณี

การบังคับใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ซึ่งเป็นกฎหมายที่สำคัญในการดำเนินคดีในศาลทหาร ได้บังคับใช้มาเป็นเวลานาน ยังมีบทบัญญัติที่ไม่เพียงพอ ขาดความชัดเจน หรือมีช่องว่างทางกฎหมาย รวมถึงการการบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาประเด็นปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร ทำให้ทราบว่า มีข้อบกพร่องอีกหลายประการ อันควรได้รับการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นเพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ต้องหา และเพื่อคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัย จะเห็นได้ว่า มีปัญหาที่สำคัญสมควรที่จะศึกษา ดังต่อไปนี้

ปัญหาที่หนึ่งปัญหอำนาจฟ้องของผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49

---

<sup>1</sup> บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ฐาตุร ศิริยุทธ์วัฒนา และกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สลิล สิริพิฑูร

<sup>2</sup> นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มาตรา 49 วรรคแรก บัญญัติไว้ว่า “ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์”

บุคคลผู้มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารในเวลาปกติ ตามมาตรา 49 วรรคแรก จะเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) หรือมาตรา 4, 5 และ 6 เช่นเดียวกับผู้เสียหายในศาลยุติธรรมจะต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 ด้วย การจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายเช่นนี้ ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร อำนาจในการจัดการแทนผู้เสียหาย การรับมรดกความ ค้ำประกันฟ้องคดีของอัยการทหารตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีเอง รวมถึงการอุทธรณ์และฎีกาด้วย นอกจากนี้ยังให้สิทธิในการฟ้องได้เฉพาะกรณีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารในเวลาปกติเท่านั้น

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ จะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดให้การฟ้องคดีอาญาในศาลทหารเวลาปกติ นั้น ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามมาตรา 16 เท่านั้น ที่สามารถเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้

เมื่อพิจารณาแล้ว จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าวตามมาตรานี้ เป็นการจำกัดสิทธิการฟ้องคดีอาญาไว้เพียงเพราะไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในระบบศาลทหารนั้นพิจารณาจากสถานะของผู้เสียหายเป็นหลักในการกำหนดบุคคลผู้มีสิทธิฟ้องคดีในศาลทหาร จึงทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เป็นการเลือกปฏิบัติ ไม่อำนวยความยุติธรรมแก่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เพราะแม้จะเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายก็ตามแต่ก็ไม่มีสิทธิฟ้องคดีในศาลทหาร แสดงให้เห็นว่า รัฐยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลและอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน อันเป็นการขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ปัญหาที่สองปัญหาสิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหารเวลาไม่ปกติ และในศาลอาญาศึก ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61 วรรคสอง

มาตรา 61 วรรคสอง บัญญัติไว้ว่า “คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา”

กระบวนการยุติธรรมของศาลทหารในเวลาไม่ปกติได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญเรื่องความเด็ดขาดรวดเร็วในการดำเนินคดีโดยลดกระบวนการพิจารณาคดีจากระบบ 3 ศาล ได้แก่ ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุด เหลือเพียงศาลเดียว คือ ศาลทหารชั้นต้น ซึ่งคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้นถือเป็นที่สุด

คู่ความไม่สามารถอุทธรณ์ฎีกาต่อศาลที่สูงกว่าได้อีก อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของจำเลยที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ทำให้บุคคลไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ไม่มีบทบัญญัติจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในเวลาที่ไม่ปกติแต่อย่างใด ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในระหว่างบุคคลที่กระทำความผิดที่ต่างฐานกัน แต่เป็นความผิดในประมวลกฎหมายอาญาเหมือนกัน โดยเฉพาะจำเลยที่ไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งหากมีความผิดพลาดเกิดขึ้นในกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม และทำให้บุคคลไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายโดยเท่าเทียมกันตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้

อย่างไรก็ตาม การห้ามอุทธรณ์และฎีกาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติก่อให้เกิดผลเสียในการอำนวยความยุติธรรมแก่จำเลยเป็นอย่างมาก ทำให้จำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ต้องยอมรับต่อผลแห่งคำพิพากษานั้น ซึ่งการอุทธรณ์และฎีกาของจำเลยนั้น เป็นโอกาสที่จะช่วยแก้ไขเยียวยาให้แก่บุคคลที่ถูกตัดสินโดยไม่ได้ถูกต้องหาว่ากระทำความผิด การอุทธรณ์และฎีกาจึงเป็นการรักษาสีบทของจำเลยซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์จริง ๆ และช่วยรักษาสีบทของจำเลยที่จะตกท้วงว่าพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์ยังไม่พยานักเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยปราศจากข้อสงสัยด้วย

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การต้องห้ามอุทธรณ์และฎีกาขัดต่อหลักการทบทวนคำพิพากษาซึ่งมุ่งเน้นให้มีการตรวจสอบทบทวนความผิดพลาดบกพร่องในข้อกฎหมาย ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล และเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งหากมีกฎหมายเปิดช่องให้คู่ความสามารถอุทธรณ์และฎีกาได้แล้ว ก็จะเป็นการป้องกันและแก้ไขข้อผิดพลาดบกพร่องในข้อกฎหมายที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินคดีในศาลทหารชั้นต้นได้

ปัญหาที่สามปัญหาการใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร ตามระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 7

อัยการทหารเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่มีอำนาจดำเนินการเกี่ยวกับการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร โดยทำหน้าที่ร่วมกับศาลทหารในการค้นหาความจริงในระบบการดำเนินคดีแบบกล่าวหา อัยการทหารจึงมีหน้าที่หลักในการเสนอความเห็นทางคดีต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร การเป็นโจทก์ฟ้องคดี และการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหาร อัยการทหารไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี มีอำนาจแค่เพียงเสนอความเห็นทางคดีขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงหัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหารและผู้บังคับการจังหวัดทหาร ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาหรือทหารที่กระทำความผิด

เมื่ออัยการทหารได้รับสำนวนการสอบสวนและความเห็นทางคดีจากพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารแล้ว ก็จะต้องรายงานคดีเสนอให้ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้สั่ง ตามระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 7 ประกอบ ข้อ 10 ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสั่งคดีของอัยการทหารไม่มีอำนาจในการสั่งคดีได้ด้วยตนเอง เป็นไปตามหลักการปกครองบังคับบัญชาของทหาร ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเท่านั้น ที่มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจสั่งคดี สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารกรุงเทพ หัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้มีอำนาจในการสั่งคดี หัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทางฝ่ายวิชาการ และผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายทหารของอัยการทหารในส่วนกลาง จึงมีอำนาจพิจารณาให้คุณให้โทษต่ออัยการทหารได้โดยตรง ส่วนคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลมณฑลทหาร หรือศาลจังหวัดทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร หรือผู้บังคับการจังหวัดทหาร เป็นผู้มีอำนาจสั่งคดี ผู้บัญชาการมณฑลทหาร หรือผู้บังคับการจังหวัดทหาร เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทางฝ่ายทหารของอัยการทหารในส่วนภูมิภาค จึงมีอำนาจพิจารณาให้คุณให้โทษ รวมทั้งอำนาจในการสั่งลงทัณฑ์ทางวินัย ซึ่งต่างกับการสั่งคดีของพนักงานอัยการ

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารและอัยการทหารไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกและผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเลย มีแต่องค์กรภายในหรือผู้บังคับบัญชาทางทหารเท่านั้น ที่เข้ามาควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ จึงมีปัญหาต่อความอิสระในการใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องคดีของอัยการทหาร ซึ่งผู้ที่มีอำนาจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องนั้นอาจไม่ใช่นักกฎหมาย ไม่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญมาก่อน ย่อมไม่ทราบข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายได้

จากการศึกษาค้นคว้า ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร ผู้ศึกษาพบว่า ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นปัญหาที่สำคัญ มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ปัญหาอำนาจฟ้องของผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ คือ

เห็นควรปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติทางกฎหมาย ที่จำกัดสิทธิในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายในศาลทหาร เพราะสิทธิเป็นสิ่งที่บุคคลพึงมี การที่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้นั้นเป็นการรับรองสิทธิบุคคลประเภทหนึ่ง ผู้เสียหายจึงเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายที่จะฟ้องคดีอาญา ส่วนวัตถุแห่งสิทธิคือสิ่งที่ประ โยชน์ยืนยันที่จะคุ้มครองรักษาซึ่งก็คือการฟ้องคดีอาญานั้นเอง จึงสมควรให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่ได้รับผลร้ายโดยตรงซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร ได้เช่นเดียวกับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าเป็นผู้เสียหายที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารหรือไม่ เพื่อให้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารมีความเท่าเทียมกัน

จากหลักการและเหตุผลดังที่วินิจฉัยมาแล้วข้างต้น ผู้ศึกษาเห็นว่าควรแก้ไขโดยบัญญัติเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 เพิ่มวรรคหก ความว่า

วรรคหก “หากพนักงานสอบสวนไม่แจ้งข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำความผิดอันนำมาสู่การแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ต้องหาทราบ หรือมิได้แจ้งข้อกล่าวหาใดให้ผู้ต้องหาทราบตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าไม่มีการสอบสวนในข้อกล่าวหาดังกล่าว”

2. ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหารเวลาไม่ปกติ และในศาลอาญาศึก ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61 ผู้ศึกษาพบว่ามีข้อเสนอแนะ คือ

เห็นควรปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติทางกฎหมายในการการต้องห้ามอุทธรณ์ฎีกาของศาลทหารในเวลาไม่ปกตินั้น ขัดต่อหลักการทบทวนคำพิพากษา ที่มุ่งเน้นให้มีการตรวจสอบทบทวนความผิดพลาดบกพร่องในข้อกฎหมาย ซึ่งการพิจารณาและการวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาลเองย่อมมีโอกาสเกิดความผิดพลาดบกพร่องขึ้นได้ ส่งกระทบต่อสิทธิของคู่ความในคดี ทำให้คู่ความอาจได้รับผลคดีไม่ถูกต้องชอบธรรมตามความผิดพลาดบกพร่องที่เกิดขึ้นในระหว่างการพิจารณาที่อาจเกิดขึ้น

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า บทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น การกำหนดข้อจำกัดทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ กรณีสิทธิการอุทธรณ์ฎีกานั้น ก่อให้เกิดผลเสียในการอำนวยความยุติธรรมแก่จำเลยเป็นอย่างมาก ส่งผลกระทบต่อนิติธรรมของคู่ความในคดี ทำให้คู่ความในคดีอาจได้รับผลคดีไม่ถูกต้องชอบธรรมในความผิดพลาดบกพร่องที่เกิดขึ้นในระหว่างการพิจารณาพิพากษาของศาล ท้ายที่สุดย่อมกระทบต่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรม สิทธิและเสรีภาพของประชาชน

3. ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร ตามระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 10 ผู้ศึกษาพบว่ามีข้อเสนอแนะ คือ

เห็นควรปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติทางกฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการพระธรรมนูญเป็นการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งแตกต่างจากการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการทหารอื่น จึงควรต้องกำหนดคุณสมบัติของตุลาการพระธรรมนูญเป็นการเพิ่มเติมนอกเหนือจากคุณสมบัติของข้าราชการทหารอื่น โดยกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ

## เอกสารอ้างอิง

กุศล บุญขึ้น. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2541.

คณิต ณ นคร. รัฐธรรมนูญกับกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2549.

บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมฝ่ายปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548.

นรเศรษฐ์ ศรีธรรม. การจำกัดสิทธิการอุทธรณ์ฎีกาในศาลทหารในเวลาไม่ปกติ. เอกสารวิจัย หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นสูง โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ, 2557.